

تقویم ایران چه زمانی هجری شمسی شد؟

۳۰ خرداد ۱۳۹۳ ساعت ۱۷:۰۹

در روز ۱۱ فروردین ۱۳۰۴ قانون تبدیل بروج به ماه‌های فارسی از تصویب نمایندگان مجلس شورای ملی گذشته قانونی که بر اساس آن ادارات دولتی و موسسات اقتصادی مکلف به به کار بردن تقویم شمسی (خورشیدی) به جای قمری شدند.

تقویمی که امروز از آن استفاده می‌کنیم، جزو دقیق‌ترین گاه‌شمارهای جهان است. این تقویم که ۱۲۷ سال بیشتر عمر ندارد، در طول عمر خود فراز و نشیب‌های فراوانی را پشت سر گذاشته است. برخی معتقدند تقویم هجری شمسی را نخستین بار عبدالغفارخان نجم‌الدوله استخراج کرد. او عبارت ۱۲۶۴ شمسی را در حاشیه تقویم سال ۸۰۷ جلالی مطابق ۱۳۰۲-۳ هجری قمری ذکر کرد و از آن تاریخ به بعد، تقویمی را در ایران رایج کرد که اساس آن شمسی و مبداء آن هجرت پیامبر اکرم (صلی‌الله علیه و آله) از مکه مکرمه به مدینه منوره باشد. البته تقویمی که او نوشت، به تقویم هجری شمسی برجی معروف است که اصول آن به قرار زیر است: * مبداء آن، اول فروردین‌ماه سال شمسی، هجرت پیامبر اسلام از مکه مکرمه به مدینه منوره است که ۱۱۹ روز قبل از اول محرم سال اول هجری قمری و مطابق با روز جمعه ۱۹ مارس ۶۲۲ میلادی است.

* لحظه تحویل سال مقارن با عبور مرکز خورشید از نقطه اعتدال بهاری است، وقتی که خورشید از نیمکره جنوبی وارد نیمکره شمالی آسمان می‌شود. این لحظه که اول برج حمل نامیده می‌شود، نوروز نامیده شده و همیشه بر روز اول بهار منطبق است.

* سال هجری شمسی برجی از نوع سال شمسی حقیقی است، یعنی مدت زمان دو عبور متوالی مرکز خورشید از نقطه اعتدال بهاری. مدت متوسط آن ۳۶۵ شبانه‌روز و ۵ ساعت و ۴۸ دقیقه و ۴۵/۲ ثانیه اندازه‌گیری شده اما مدت سال شمسی حقیقی ثابت نیست و بر اثر تغییر تعدادی از پارامترهای نجومی، تغییر می‌کند.

* مدت سال شمسی حقیقی در دوره‌ای ۵۰ ساله (۱۳۳۵-۱۳۸۵ ه‍.ش) بین ۳۶۵ شبانه‌روز و ۵ ساعت و ۴۲ دقیقه تا ۳۶۵ شبانه‌روز و ۶ ساعت و ۴ دقیقه در تغییر بوده است. توجه داشته باشید این مقدار متفاوت با سال نجومی است که زمین یک دور کامل به دور خورشید می‌گردد و مقدار آن ۳۶۵/۲۵۶۴ شبانه‌روز معادل ۳۶۵ شبانه‌روز و ۶ ساعت و ۹ دقیقه و ۱۰ ثانیه است.

* این تقویم شامل ۱۲ ماه حقیقی به نام «برج» است که به نام ۱۲ صورت فلکی قدیمی منطقه‌البروج که خورشید هر سال از آنها عبور می‌کند، نامگذاری شده است. از حدود ۲۰ قرن قبل از آن، منجمان دایره‌البروج را به ۱۲ برج مساوی قراردادی تقسیم کرده

بودند که اغلب متفاوت از آن صورت فلکی ای است که خورشید در آن به سر می برد. ضمن آنکه به دلیل حرکت زمین، محور زمین هر ۲۵۸۰۰ سال یک بار در آسمان دور می زند و برج ها در این بازه زمانی یک دور کامل روی تمام صورت های فلکی گردش می کنند. (همین حرکت موجب تفاوت بین سال شمسی حقیقی و سال نجومی است)

از سوی دیگر، به دلیل حرکت ظاهری غیر یکنواخت مرکز خورشید در آسمان، طول هر برج از ۲۹ تا ۳۲ روز متفاوت بود و همانند ماه قمری، گاه پیش می آمد که طول یک برج از سالی به سال دیگر تغییر کند. هر چهار یا پنج سال یک بار نیز مجموع طول سال به ۳۶۶ شبانه روز می رسید و به اصطلاح، سال کبیسه می شد.

تقویم هجری شمسی برجی در آغاز رسمی نبود و تنها در تقویم های قدیمی و در امور گمرکات و مالیه ایران مورد استفاده قرار می گرفته تا آنکه در سال ۱۳۲۸ هجری قمری / ۱۲۸۸ هجری شمسی، میرزا عبدالحسین خان شیبانی وحیدالملک، نماینده تهران در مجلس شورای ملی، طرحی با موضوع قید تاریخ کلیه معاملات و مبادلات مشترکه عمومی را از تاریخ قمری به هجری شمسی برجی پیشنهاد کرد. این پیشنهاد در دوره دوم مجلس شورای ملی ایران در ماده ۳ قانون محاسبات عمومی، مصوب ۲۱ صفر ۱۳۲۹ / ۲ حوت ۱۲۸۹ پذیرفته شد و تقویم هجری شمسی برجی به عنوان مقیاس رسمی زمان در محاسبات دولتی تصویب شد.

روایت دیگری نیز وجود دارد که تقویم هجری شمسی یا تقویم جلالی ابداع عمر بن خیام نیشابوری بوده است. ابوالفتح الدین عمر بن ابراهیم نیشابوری مشهور به خیام از برجسته ترین حکما و ریاضی دانان جهان اسلام، در رشته های ریاضیات و نجوم تبحر خاصی داشت و در این حوزه شیوه های خاصی را در حل مسائل مختلف ابداع کرد. به دلیل تبحر و دانش عظیمی که در این دو علم به دست آورده بود، ملک شاه سلجوقی او را به سوی دربار فراخواند و وی را در صدر نشانند. خیام نزد ملک شاه دست به انجام کارهای علمی بسیاری زد که از میان آنها می توان به نگارش تقویم جلالی اشاره کرد. او بنا به درخواست ملک شاه رصدخانه ملک شاهی را ساخت و در صدد اصلاح تقویم موجود برآمد. تقویم جلالی او که امروزه در میان ایرانیان رواج دارد از چنان اعتباری برخوردار است که تاکنون کمتر به آن ایراد وارد شده است. همچنین گفته اند تقویم او از تقویم «گریگوری» دقیق تر است. ملک شاه از این روز تاریخ و تقویم جلالی را در کشور ایران استوار ساخت. سال قمری ۱۰ روز و شش ساعت و ۱۱ ثانیه کوتاه تر از سال شمسی است. با تنظیم تقویم جلالی مقرر شد که هر چهار سال یک روز بر تعداد روزهای سال بیفزایند و سال چهارم را ۳۶۶ روز حساب کنند و پس از هر ۲۸ سال (هفت دوره چهار ساله) به جای آنکه به آخرین ماه سال یک روز بیفزایند این روز را در نخستین دوره بعد یعنی دوره نهم اضافه کنند.

تصویب رسمی تقویم هجری شمسی

در اواخر سال ۱۳۰۳ هجری شمسی برجی، جمعی از نمایندگان دوره پنجم مجلس شورای ملی ایران، طرحی را پیشنهاد کردند که نام برج های عربی متداول در تقویم برجی به نام های فارسی تبدیل شود و نام سال ها در دوره دوازده حیوانی رایج نیز متروک شود. پس از بحث های فراوان، بالاخره در جلسه ۱۴۸ مجلس شورای ملی ایران در شب سه شنبه ۱۱ فروردین ۱۳۰۴، قانون تبدیل

بروج به ماه‌های فارسی از نوروز ۱۳۰۴ شمسی به تصویب رسید و تقویم هجری شمسی به عنوان تقویم رسمی کشور پذیرفته شد.

متن این قانون بدین شرح بود:

«قانون تبدیل بروج به ماه‌های فارسی از نوروز ۱۳۰۴ خورشیدی (شمسی) - مصوب شب ۱۱ فروردین ماه ۱۳۰۴ شمسی

ماده اول - مجلس شورای ملی تصویب می‌نماید که از نوروز (۱۳۰۴) تاریخ رسمی سالیانه مملکت به ترتیب ذیل معمول گردد و دولت مکلف است که در تمام دوایر دولتی اجرا نماید:

الف - مبداء تاریخ: سال هجرت حضرت خاتم‌النبیین محمد بن عبدالله صلوات‌الله علیه از مکه معظمه به مدینه طیبه.

ب - آغاز سال: روز اول بهار.

ج - سال: کماکان شمسی حقیقی.

د - اسامی و عده ایام ماه‌ها:

۱- فروردین ۳۱ روز

۲- اردیبهشت ۳۱ روز

۳- خرداد ۳۱ روز

۴- تیر ۳۱ روز

۵- امرداد ۳۱ روز

۶- شهریور ۳۱ روز

۷- مهر ۳۰ روز

۸- آبان ۳۰ روز

۹- آذر ۳۰ روز

۱۰- دی ۳۰ روز

۱۱- بهمن ۳۰ روز

۱۲- اسفند ۲۹ روز

تبصره - در سنین کبیسه اسفند ۳۰ روز خواهد بود.

ماده دوم - ترتیب سال شماری ختاوایغور که در تقویم‌های سابق معمول بوده از تاریخ تصویب این قانون منسوخ خواهد بود.

این قانون که مشتمل بر دو ماده است در جلسه شب یازدهم ماه فروردین یک هزار و سیصد و چهار شمسی به تصویب مجلس شورای ملی رسید.

رییس مجلس شورای ملی - مؤتمن‌الملک»

ظهور تقویم شاهنشاهی و مخالفت امام (ره)

در سال ۱۳۵۴ هجری شمسی مجلسین شورای ملی و سنا در اجلاسی مشترک بر تغییر مبداء تاریخ هجری قمری به شاهنشاهی تاکید کردند و مردم و دولت نیز موظف شدند از این پس تاریخ شاهنشاهی را به جای تاریخ هجری به کار برند. آنان در این اجلاس تصمیم گرفتند تاجگذاری کوروش کبیر در سال ۵۹۹ پیش از میلاد را به عنوان مبداء سال خورشیدی و سرآغاز تاریخ سیاسی و اجتماعی ایران قرار دهند. به همین مناسبت اول فروردین سال ۱۳۵۵ هجری شمسی آغاز سال ۲۵۳۵ شاهنشاهی اعلام شده بود. این عمل رژیم پهلوی به عنوان نوعی دهن کجی به اعتقادات دینی مردم ایران و تلاشی برای اسلام‌زدایی از ایران ارزیابی شد. به همین دلیل بود که امام خمینی در پیام عید فطر سال ۱۳۵۵ به کارگیری این تاریخ را حرام دانست و تصریح کرد: «کارشناسانی که می‌خواهند مخازن ما را به غارت ببرند برای تضعیف اسلام و محو اسم آن، نغمه شوم تغییر مبداء تاریخ را ساز کردند. این تغییر از جنایات بزرگی است که در این عصر به دست این دودمان کثیف واقع شد. بر عموم ملت است که با استعمال این تاریخ جنایتکار مخالفت کنند و چون این تغییر هتک اسلام و مقدمه محو اسم آن است خدای نخواسته، استعمال آن بر عموم حرام و پشتیبانی از ستمکار و ظالم و مخالفت با اسلام عدالتخواه است ...».

تقویم شاهنشاهی، پنجم شهریورماه ۱۳۵۷ لغو و بار دیگر تقویم شمسی به عنوان تقویم اصلی کشور به رسمیت شناخته شد.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۲۷۲۹۲/شمسی-هجری-زمانی-ایران-تقویم>